

Голландський художник XVII ст.

Копія з «Автопортрета Рембрандта ван Рейна».

Дерево, олія.

За своє життя Рембрандт створив понад 100 автопортретів. Видатний художник уважно спостерігав за тим, як змінюється його вигляд, як час і життєві негаразди залишають сліди на його обличчі. Автопортрет для нього – це перш за все вираження себе і свого внутрішнього світу. На музейній картині художнику близько 40 років. Його респектабельний вигляд – дорогий одяг, золотий ланцюг на шиї, оксамитовий берет - свідчать про успіх, але час випробувань вже почався. Рембрандт поховав свою кохану дружину Саскію, з'явилися фінансові проблеми, майбутнє було невизначеним і тьмяним. Його губи щільно стиснуті, в очах читається якесь тривожне очікування, міжбровами залягла глибока зморшка.

Дослідження картини встановило, що спочатку вона мала прямокутну форму, але у XVIII ст. дошку обрізали по кутах і надали їй форму овалу. Оригінал автопортрета зберігався в колекції Шепарда (Великобританія). Картина надійшла до музею в 1949 року з Ермітажу. Завдяки дослідженню наукового працівника музею В.Д.Власова стала відома історія її побутування з середини XVIII ст., коли вона як оригінал Рембрандта під назвою «Чоловічий портрет» була придбана Катериною II за кордоном і увійшла в перший каталог ермітажної колекції, складений у 1797 році. В описі 1859 року картина вже значиться як «Школа Рембрандта» і має назву «Автопортрет художника». З 1862 року почалися її подорожі по різних музеях: за велінням імператора Олександра II її подарували картінній галереї Московського Публічного і Румянцевського музеїв в складі 201 картини з Ермітажу. Тут вона зберігалася до 1921 року. Після розформування цих музеїв картина через Музейний фонд надійшла в ДМОН ім.О.С.Пушкіна, звідки 1929 року серед інших художніх цінностей її передано в Держторг СРСР для подальшого продажу за кордон. Проте щось не склалося, і в жовтні 1932 року «Автопортрет» повернувся в Ермітаж вже як копія з оригіналу Рембрандта. Розбіжності в атрибуції картини (оригінал, школа або копія?) пов'язані з мало вивченим в XVIII-XIX століттях питанням авторства численних творів голландського майстра. Наразі впевнено можна стверджувати, що музейна картина створена в XVII ст. сучасником Рембрандта – мабуть, учнем або працівником його майстерні, має ґрунтовний провенанс і велику історичну і художню цінність.

Григорій Михайлов (Ковальков)

(1814-1867). Росія.

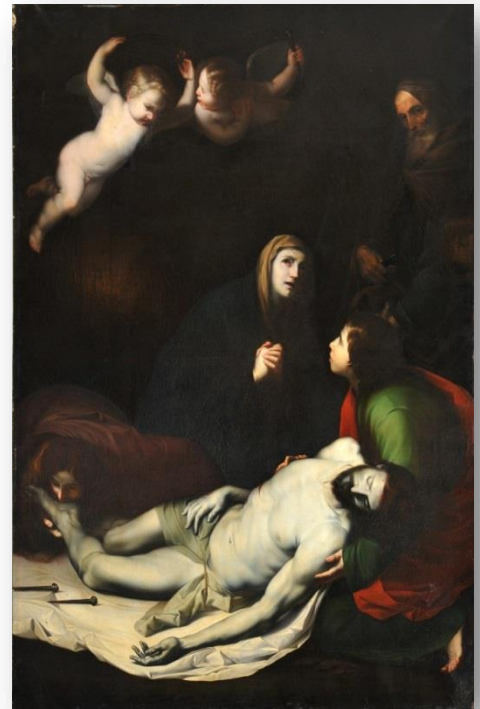
Копія 1846-1847 років з картини Хосе де Рібера

(1591-1652, Іспанія)

«Оплакування Христа» («П'єта»)

Полотно, олія

Картина видатного іспанського художника XVII ст. Хосе (Хусепе) де Рібера «Оплакування Христа» або «П'єта», що належить до його найвідоміших творів, створено 1637 року на замовлення ченців картезіанського монастиря Сан Мартіно в Неаполі. Серед кількох полотен, що Рібера написав на тему оплакування, ця великоформатна картина викликала неоднозначну реакцію сучасників. Одні вважали її вищим проявом таланту художника, інші засудили її за надмірний реалізм. Підсумок спорам підвів відомий італійський живописець Лука Джордано: він відзначив, що «одне тільки вивчення цієї картини може зробити талановитого учня великим майстром».

Копія була подарована Одесі 1901 року серед 52-х творів західноєвропейських художників, переданих з Музею Імператорської Академії мистецтв Санкт-Петербурга в Одеський Міський музей красних мистецтв. Після 1917 року картина була передана в Музейний фонд, звідки 1923 року надійшла до Галереї старовинного живопису (перша назва нашого музею). Всі роки до початку Другої світової війни вона перебувала в постійній експозиції. Під час німецько-румунської окупації Одеси (1941-1944) «Оплакування Христа» зберігалася в римсько-католицькому соборі Успіння Пресвятої Діви Марії. 1945 року була повернута в музей і відправлена в фондосховище на багато десятиліть.

Дослідження картини і робота з архівними документами допомогли встановити її автора та історію побутування. Її виконав відомий російський художник, академік Григорій Карпович Михайлов (справжнє прізвище - Ковальков) в Неаполі в 1846-1847 роках. Талановитий випускник Санкт-Петербурзької Академії мистецтв, учень Олексія Венеціанова і Карла Брюллова, він отримав пенсіон (грошову допомогу) для вдосконалення своєї майстерності за кордоном і шість років провів в Італії, вивчаючи і копіюючи прославлені твори живопису. Серед них була і «П'єта» Хосе де Рібера. Чудово написана копія була привезена в Санкт-Петербург, куплена імператором Миколою I і 1847 року подарована їм Музею Академії, щоб через півстоліття потрапити в Одесу.

Катерина Петрококіно

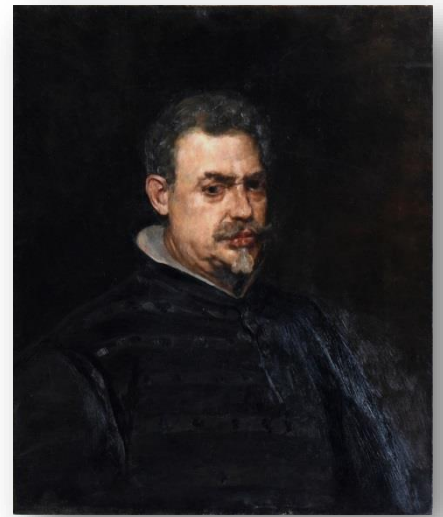
(1852-1939). Росія

Копія з картини Дієго Веласкеса

(1599-1660, Іспанія)

«Портрет Хуана Метеоса ». 1634.

Полотно, олія

Видатний художник Золотої доби іспанського живопису Дієго Веласкес в 1630-1640 роках створив галерею портретів представників різних верств іспанського суспільства. Полотна вражали життєвістю і дивною схожістю з моделями. На «Портреті Хуана Метеоса» (знаходиться в Дрезденській галереї) зображений обер-егер Мадридського двору, організатор королевських полювань. Картина відноситься до типу портретів, в яких Веласкес синтезував свої спостереження, відбираючи для них необхідні образотворчі засоби. На них відсутні аксесуари, жести і рухи стримані. На тлі загальної темної гами виділяються обличчя людей завдяки направленому на них світлу.

На зворотньому боці полотна є старий напис: «Копія с Веласкеца. Работа Е.К. Петрокино». Художниця Катерина Корнелівна Петрококіно (дівооче прізвище Бодаревська) народилася 1852 року в Одесі, в дворянській родині; вона була родичкою відомих художників Василія Кандинського і Євгена Буковецького. Після закінчення Одеської малювальної школи на початку 1890-х років стала професійною художницею. Працювала в жанрі пейзажу, портрета, писала сентиментальні «жіночі» композиції. Катерина була одружена з одеським комерсантом грецького походження Євстратієм Петрококіно, разом з яким зібрала цінну колекцію творів західноєвропейського і російського живопису. В їх будинку на Троїцькій, 2 влаштувалися літературно-художні та музичні «четверги». Родина була відома також своєю благодійною діяльністю.

З 1892 по 1918 роки Катерина Петрококіно приймала участь в більшості виставок Товариства південноросійських художників, її роботи експонувалися на Всесвітній виставці в Парижі 1900 року. Художниця була серед засновників Художнього товариства імені Кіріяка Костанді в 1922 році. 1925 року Катерина емігрувала з більшовистської Росії (її чоловік помер 1904 року); вона жила і працювала в Парижі; 1938 року померла в Медоні. Копія з портрета Веласкеса, що її написала Катерина Петрококіно, відрізняється від оригінала своїми розміром і композицією: вона менше, через що у персонажа відсутні руки. У порівнянні з оригіналом копія більш камерна, але це не завадило художниці передати особливості живопису Дієго Веласкеса.

Леондро Бассано

(1557-1622) (?) Італія

«Портрет дожа Антоніо Грімані»

Італія

Полотно, олія.

Ряд фактів не дозволяє сьогодні вважати цю картину копією з оригіналу Тіціана, як це записано в інвентарній книзі музею. З архівних документів відомо, що вона під назвою «Портрет дожа» в кінці XIX ст. знаходилася в колекції одеського мецената графа Михайла Толстого, за словами якого була придбана ним у Венеції на розпродажі майна Палацу дожів. 1897 року граф подарував її міській публічній бібліотеці, попечителем якої був. На початку 1920-х років картина через Музейний фонд була передана до Галереї старовинного живопису (перша назва нашого музею) як оригінальний твір, що приписувався Тіціану. 1941 року вона, серед багатьох інших музейних експонатів, була вивезена до Румунії як військовий трофей, і коли в 1946 році була повернута, в інвентарі зафіксована вже як копія з Тіціана.

1975 року під час реставрації та дослідження портрета було встановлено, що він написаний в XVI ст. і на ньому зображений дож Венеції Антоніо Грімані (час правління 1521-23), чиє ім'я написано внизу полотна (раніше напис не можна було прочитати). Науковий працівник музею В.Д.Власов, який займався атрибуцією портрета, спростував можливість приналежності його як Тіціану, так й невідомому копіїсту, який міг зробити копію з оригіналу великого художника. Цьому суперечить стилістика і манера виконання картини. Разом з тим її автору вдалося дати своєму герою чітку характеристику і зобразити правителя жорстокого, вольового і розумного. В процесі роботи над портретом художник вносив до нього деякі зміни, що також свідчить на користь створення власного твору. Хто ж його автор?

Відповідь на це питання криється в історичних реаліях Венеції XVI ст. 1574 року в Палаці дожів сталася велика пожежа, під час якої загинуло багато портретів дожів, що прикрашали парадні зали палацу. Пізніше, на замовлення Республіки, портретна галерея була відновлена іншими майстрами, які через брак живописних оригіналів користувалися малюнками і гравюрами. Серед цих художників були брати Леондро і Франческо Бассано - видатні представники відомої майстерні, заснованої їхнім батьком Якопо Бассано. За припущенням В.Д.Власова, автором музейного портрета є Леондро Бассано, з роботами якого музейна картина має ознаки стилістичної близькості.

Франц Рубо

(1856-1928). Росія.

Копія з картини А. Ван Дейка

(1599-1641, Фландрія)

«Відпочинок на шляху в Єгипет».

Полотно, олія.

Ім'я автора копії - Франц Олексійович Рубо - вказано в каталозі музею 1937 року. Знаменитий творець батальних панорам «Оборона Севастополя» і «Бородінська битва», автор понад двохсот монументальних полотен, Рубо був академіком і керівником майстерні батального живопису Академії мистецтв Санкт-Петербурга. Але ранні роки його життя були пов'язані з Одесою. Тут він народився 1856 року в родині французького книготорговця з Марселя, що емігрував до Росії. Навчався в Одеській малювальній школі Товариства красних мистецтв, в 1878-1883 роках - в Академії мистецтв Мюнхена. Його покликанням став батальний живопис, а вищим його досягненням - створення панорам відомих битв, які завдяки поєднанню живопису і макетудануть ілюзію історичної події, що відбувається на очах у глядача. Проте художник міг однаково легко і віртуозно написати як величезне полотно, так і невеликий етюд. За словами Михайла Нестерова, його «майстерність і спритність йдуть рука об руку з талантом». Коли і за яких обставин Франц Рубо написав копію з оригіналу Антоніса Ван Дейка?

Картина «Відпочинок на шляху в Єгипет» створена знаменитим фламандським живописцем в Антверпені близько 1630 року, під час його перебування при дворі ерцгерцогині Ізабелли. Вона належить до найвідоміших творів Ван Дейка. Її сюжет, взятий з середньовічної легенди, що ґрунтувалася на оповіданні євангеліста Матфея, користувався великою популярністю в західноєвропейському мистецтві. Після того, як волхви попередили царя Ірода про народження у Віфлеємі нового правителя, той прийняв рішення вбити в місті всіх дітей у віці до трьох років. Тієї ж ночі Йосипу уві сні з'явився янгол і велів йому і Марії з немовлям Христом бігти в Єгипет. Після довгого шляху вони зупинилися на відпочинок поблизу селища Матара під великим деревом, що нахилилося, щоб створити втомленим подорожним більше тіні. За це його листи були наділені цілющою силою.

У своєму творі Ван Дейк досяг дивовижної ліричності і проникливості образів, а майстерність Франца Рубо допомогла йому передати в копії достоїнства оригіналу. Картину Ван Дейка можна побачити в Старій Пінакотекі Мюнхена. З цим містом в житті Франца Рубо було пов'язано багато. Копію він написав, можливо, для музею Одеської малювальної школи, де йому в 1880-х роках пропонували посаду викладача, але щось не склалося, проте копія залишилася в Одесі.

Анна Аллен Олні.

XIX ст. Великобританія (?).

Копія з картини А. Ван Дейка

(1599-1641, Фландрія)

«Портрет королеви Генрієтти Марії Англійської»

Полотно, олія.

Згадку про цю картину ми зустрічаємо в каталозі першої виставки Одеського товариства красних мистецтв, відкритої 30 травня 1865 року. Серед 261 картин в каталозі вона фігурує під № 64, поруч з яким стоїть знак, що свідчить про можливість її продажу. В каталозі є ще кілька творів Анни Аллен Олні – це також копії з оригіналів Тіціана, Гвідо Рені, Доменіко Піола. На жаль, знайти будь-яких відомостей про цю, судячи з прізвища, англійську художницю, не вдалося. Єдино, що ще можна почерпнути з каталогу: її записано як «мадемуазель», тобто вона була дама незаміжня. Історія надходження картини в музей теж вкрита завісою таємниці через відсутність документів. Тому єдине джерело відомостей про автора - це сама картина. Порівняння її з оригіналом, що знаходиться в Дрезденській галереї, дозволяє зробити висновок про високий професіоналізм художниці, якій вдалося передати всю красу твору великого портретиста Антоніса Ван Дейка.

Перебуваючи на посаді придворного художника Карла I Стюарта, Ван Дейк більше 20 разів писав його дружину Генриетту Марію (1609-1669). Вона була молодшою дитиною з шести дітей короля Франції Генріха IV та його другої дружини Марії Медічі. 1625 року вона одружилася з Карлом I, народила дев'ять дітей, двоє з яких стали королями Англії. Але завдяки цьому шлюбу Генрієтта Марія була втягнута в трагічні події англійської історії і стала не тільки свідком, а й активною учасницею релігійних чвар між католиками і протестантами, а також громадянських війн між роялістами і прихильниками парламенту. Вона не змогла перешкодити страти свого чоловіка 1649 року, хоча робила все від неї залежне, щоб його врятувати: збирала за кордоном військо, вела активні переговори з монархами різних країн, закладала фамільні коштовності. Своє життя вона закінчила на батьківщині, у Франції, в віці 60 років.

Оригінал музейного портрета написаний 1638 року, коли Генрієтта Марія була вагітна сьомою дитиною. На ній чудове плаття з сірого атласу, що прикрашено мереживом і перлинами. На грудях - хрест, символ її вірності католицької релігії, а в руці, притиснутою до живота, - дві рожевих троянди, які відповідно до «квітковому» коду XVII ст. символізують клятву вічного кохання.

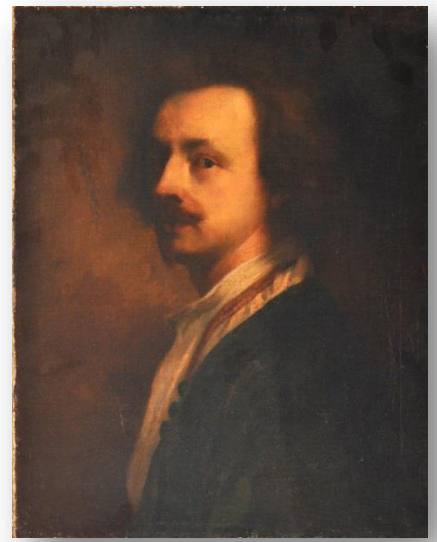
Поль Леруа

(1860-1942). Франція.

Копія з «Автопортрета» Антоніса Ван Дейка

(1599-1641, Фландрія).

Полотно, олія.

Ця картина - одна з чотирьох живописних творів французького художника Поля Леруа, що зберігаються в музейній колекції. Два з них, «Аман і Мордехай» і «Ранок», експонуються в залі французького мистецтва. В фондах музею знаходиться картина «Хлопчик араб», а також три малюнки.

Поль Леруа народився 1860 року в Парижі, але у віці 4-х років переїхав до Одеси, де батьки успішно займалися торгівлею. Помітивши неабиякі художні здібності хлопчика, вони віддали його в місцеву школу малювання при Товаристві красних мистецтв, де він успішно навчався. 1877 року юний художник продовжив навчання в Парижі, в майстерні відомого живописця академічного напрямку Александра Кабанеля. Його кар'єра склалася успішно: численні виставки в паризькому салоні з 1881 по 1939 роки., численні нагороди, участь у Всесвітній виставці в Парижі 1889 року і, нарешті, як визнання його заслуг перед французьким мистецтвом, нагородження орденом Почесного легіону в 1908 році. Протягом усього життя Поль Леруа ніколи не забував про Одесу, де пройшли його дитинство і юність. Він подарував свою монументальну картину «Аман і Мордехай» (1884) Міському музею красних мистецтв; 1891 року став членом Одеського Товариства південно-російських художників.

Копія з «Автопортрета» Антоніса Ван Дейка написана Полем Леруа в музеї історії Франції, де зберігається оригінал. Великий фламандський художник, що увійшов у світову історію мистецтва як геніальний портретист і залишив величезну художню спадщину (близько двох тисяч полотен, не рахуючи малюнків і гравюр, створених за недовгу двадцятирічну кар'єру), писав себе багато разів. Цей «Автопортрет» створений у другій половині 1630-х років, в так званий «другий англійський період» творчості (1632-1641), коли він був придворним художником короля Карла I Стюарта. Ван Дейку близько 40 років, він знаменитий, обласканий королівською сім'єю та англійською аристократією, посвячений у лицарі, вдало одружений. Проте щастя не було: він втомився від парадних портретів, як художник не розвивався (був далеко від європейських центрів) і мріяв виїхати на батьківщину, в Антверпен. Ми бачимо Ван Дейка його ж очима: насторожений погляд, міцно стиснуті губи, відкритий через поріділі волосся лоб. Поль Леруа змінив лише формат - копія має прямокутну форму на відміну від овального оригіналу.

Августин Недзвецький

(друга половина XVIII –
перша половина XIX ст.). Польща.

Копія 1798 року з картини Помпео Батоні
(1708-1787, Італія)

«Каяття Марії Магдалини»

Полотно, олія

Оригінал відомої картини Помпео Батоні, одного з найуспішніших художників Італії XVIII ст., загинув 14 лютого 1944 року під час англо-американського бомбардування Дрездена. Картина зберігалася в колекції саксонських курфюрстів з 1754 року, а з 1855 - експонувалася в Дрезденській картинній галереї і належала до числа безцінних творів музею. У XVIII і XIX ст. з неї було зроблено багато копій, але кращі з них теж загинули і розділили трагічну долю з оригіналом.

В музеї західного і східного мистецтва зберігається старовинна копія цієї картини, значення якої важко переоцінити. Вона виконана польським художником Августином Недзвецьким в 1798 році, про що свідчить напис на лицьовій стороні полотна. Копія передана в Одесу 1902 року з музею Санкт-Петербурзької Академії мистецтв в числі інших картин, що поповнили колекцію Міського музею красних мистецтв, відкритого 1899 року. Через Музейний фонд, в 1923 році, вона надійшла в наш музей і відразу ж помістили в експозицію зала італійського мистецтва. Завдяки новорозшуканим архівним матеріалам вдалося встановити історію її створення та побутування до надходження в Академію мистецтв Санкт-Петербурга.

Августин Недзвецький був вихованцем Єзуїтського колегіуму в Полоцьку, стародавньому місті, що зараз знаходиться на території Республіки Білорусь, а в кінці XVIII століття входило до складу Російської імперії. Завдяки єзуїтам тут сформувалася значна художня школа з європейськими традиціями. У колегіумі були майстерні, в яких вчили живопису і скульптурі; директор колегіуму, видатний вчений і художник Габріель Грубер (1740-1805) організував музей і картинну галерею, дебули як оригінальні твори, так й копії з картин світового значення. Серед них була й копія з Батоні, що її написав учень Габріеля Грубера Августин Недзвецький 1798 року в Дрездені. Після закриття колегіуму в 1820-ті році всі картини були вивезені в Санкт-Петербург, серед них була «Каяття Марії Магдалини», подальша доля якої відома. Порівняння музейної картини з іншими копіями з оригіналу Помпео Батоні переконує у високій майстерності Августина Недзвецького та свідчить про максимальну близькість її до загиблої картини.